

Macrofaunanieuwsmail 51, januari 2005

Een nieuw jaar, met voor jullie allemaal de beste wensen en een macrofaunanieuwsmail gevuld met www-tjes enkele mededelingen en 2 verslagen van platform hydrobiologisch medewerkers (met dank aan Bert Storm) en macrofaunaoverleg –NAP (met dank aan Myra Swarte). Allen veel leesplezier.

WWWeetjes

Kenden jullie deze al????

<http://www.faunaeur.org>

en zo ja wat zijn je ervaringen ermee???

Verder zag ik de site van Koeman en Bijkerk <http://www.koemanenbijkerk.nl> met interessante projecten over de oa wolhandkrab

Heb jij ook WWWeetjes, laat ze anderen weten via macorfauna@solcon.nl

enkele mededelingen van Henk Vallenduuk

Vanaf heden is mijn nieuwe email-adres: buro.vallenduuk@home.nl

Telefonisch ben ik het beste bereikbaar na 13.00 uur.

Ik heb een beetje **opruiming** gehouden in mijn **boekenkast**. Een lijst met titels kan je via email opvragen.

Ook heb ik een **tafelzuurkast** over. Heeft er iemand belangstelling?

Chironomidae.

In het voorjaar van 2005 is dan eindelijk de tabel voor *Cryptochironomus* (larven en pophuidjes) beschikbaar. De tabel verschijnt in *Lauterbornia*.

Molluskendeterminatie

De Nederlandse zoetwatermollusken. Euro 44,95 (ledenprijs) Nederlandse fauna - deel 2. GEWIJZGDE HERDRUK

Veldgids Schelpen (december 2004) Euro 21,95 (ledenprijs) Behandelt 252 soorten die voorkomen langs de kusten van Nederland, België en het Waddengebied. Met nauwkeurige beschrijvingen en determinatiesleutels, tekeningen en kleurenfoto's

Verkrijgbaar via Entomologie-speciaalzaak VERMANDEL

Poorterslaan 118

4561 ZN Hulst

tel. 0114-370378

Notulen Platform Hydrobiologisch Medewerkers

op 11 november 2004, gehouden in Zwolle

Aanwezig: Miek Farhani-Nooyen, Francien Lambregts, Hans Hop, Dolf Venema, Johan Mulder, Jeroen Meeuse, Jan Klein, Janneke Spin, Bert Klutman, Marion Geerink, Birgitta Brans, Minke de Vries-Van Balen, Barend van Maanen, Monique Lamberigts-Korsten, Jasper Hennekens.

1 opening

2 vaststellen agenda en volgend overleg. Bert storm wil stoppen met het secretariaat: dit wordt ingevoegd na punt 9. Extra punt ringonderzoek (8).

Volgend overleg in Sittard 3 maart 2005 10 uur.

3 ingekomen stukken. Die zijn er niet, behalve de al rondgestuurde berichten.

4 notulen vorig overleg (19-2-2004, wetterskip Fryslan, te Leeuwarden). Habitatvoorkeur Tanytarsus iedereen opsturen naar Mieke. Verdere opmerkingen actielijst worden bij de specialistendagen besproken.

5 ervaringen met de Europese kader-richtlijn water (krw) door ws. Roer & Overmaas (uitgebreide presentatie door Barend, hier en daar aangevuld door Monique; hiervoor is een document naar iedereen rondgestuurd). (omdat Barend vertraging had met de trein, is dit punt later in de vergadering behandeld.)

Hierna is er nog even een discussie over verslaglegging voor de krw. Er wordt verschillend omgegaan met de verslaglegging voor de krw.

6 ebeosys-perikelen met wormen e.d. Door Mieke Moeleker. Omdat Mieke er niet was heeft Miek dit punt behandeld. Voor de stowa-beoordeling voor beken schijnen ook oligochaeten op soort gebracht te moeten worden. Het is toch extra werk met oligochaeten erbij, voor de meesten is het echter niet zo'n probleem. De veranderingen in de ecologische beoordelingssystemen van de stowa zijn allemaal te downloaden: handboek ecol. Beoord. In concept gereed en te downloaden via de link van Miek de kleinste bijzondere soorten oligochaeten schijnen voor een deel door je net heen te spoelen. Toch worden er wel kleine oligochaeten gevonden. Nu worden alleen de gedetermineerde wormen meegenomen, dus je moet ze wel determineren. Er is onduidelijkheid over het wel of niet meenemen van soorten oligochaeten in ebeosys. Er is onduidelijkheid over bij welke versie van ebeosys het handboek hoort. Als het goed is, komt er weer een nieuwe versie van ebeosys, incl. De stadswateren. Miek gaat achter de wormen aan, hoe het nou zit. (Ik heb het nog even nagelezen, maar alleen de families worden meegenomen, dus Naididae, Tubificidae etc., not.)

7 specialistendagen/cursussen

Limoniidae

Belangstelling voor cursus? We kunnen kijken of we vanmiddag nog wat gaan kijken. Laten staan op de actielijst. Hans heeft wel foto's

Oligochaeta

Is er belangstelling voor? Dat hangt ervan af, hoe ver er doorgedetermineerd wordt. Deze cursus afvoeren, want er is te weinig belangstelling.

Pisidium

Er is ook het Engelse boek met foto's ook van juveniele exemplaren, dit lijkt een veelbelovend boek (zie eennalaatste macrofauna-hotmail). Bert Storm probeert Henk Walbrink te vragen.

Kevelarven

Alterra-cursus waarsch. eind 2005 + terugkomdag PHM

Barend neemt contact op met degenen die kevelarven opgestuurd hebben.

Libellenlarven

Er is ooit een cursus geweest van Rienk Geene. Jan Hhermans zou misschien een cursus kunnen geven. Er is een proeftabel van Rienk Geene. Er is een tabel voor exuviae, bestellen via nvl, er zijn twijfels over de tabel, het is leuk voor erbij. Er is niet echt een goed opstuuradres voor libellenlarven.

Barend en Bert Storm gaan eens kijken of er wat georganiseerd kan worden.

Chironomus

cd-rom is ook handig, al is Bert Storm een van de weinigen die deze gebruikt. Evt. Cursus over cd-rom (Bert Storm kan wel een korte instructie geven).

Er zijn wensen om tegelijk met Chironomus Orthocladius en Cricotopus te behandelen. Miek gaat hier achteraan.

8 ringonderzoek. 3 potjes, dit jaar moeten de determinatieresultaten binnen zijn. Verwerking net als de vorige keer. Er kunnen soorten meerdere keren inzitten. Potjes die over zijn: naar andere belangstellenden (dit regelt Hans). Actielijst: iedereen probeert ring-onderzoek-beesten te verzamelen.

9 er gaat een lijst rond met bijzondere soorten. Opsturen binnen een week naar Bert als er nog aanvullingen zijn.

Ws. Hunze en Aa's: Athripsodes bilineatus en Hygrobatas longiporus (Westerdiep+Gasterensche Diep), Hygrotus novemlineatus (Westerpolder, Kolham)

Ws. Reest en Wieden: Ricciocarpos natans (Kroosmos; Wieden, Wapserveense Aa).

Ws. Vallei en Eem: Acamptocladius en Sympetrum fonscolombii (larve) (ven Appelse Hei).

Ws. Roer en Overmaas: Riolus subviolaceus (flinke populatie) en Esolus pallelepipedus (in Vliekerwaterlossing = klein heuvellandbeekje)

Waterschap Groot-Salland (incl. ws. Veluwe): *Dixella graeca* (Beekbergsebeek), *Orthetrum coerulescens* (Wisselseveen), *Erpobdella monostriata* (Vechtarm Varsen), *Caspiobdella fadejewi* (Verloren beek), *Zalutschia humphrisiae* (Boetelerveld), *Hypania invalida*, *Schineriella schieneri* (Vechtarm Varsen), *Chaetopteryx major* (Veluwe).

Ws. Brabantse Delta: borstelworm *Paranais frici* (De Barend) en *Vejdovskiiella comata* in de Laagheiveldse Beek, de duikerwants *Cymatia bonzdorffii* (Grote Melanen), *Forelia curvipalpis* (Vijver Oosterhout), *Mideopsis crassipes* (Vijver Oosterhout), *Arrenurus octagonus* (Molenlei), *Arrenurus tricuspikator* in de Rissebeek, *Arrenurus cylindricus*, Broekse Beek, de watertreder *Halipplus wehnckeii* (Vijver Oosterhout), de Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*) in de Laagheiveldsebeek, *Hirudo medicinalis* (omgeving Kleine Meer).

Ws. Noorderzijlvest: Drijvende waterweegbree (*Lurionium natans*, Oostervoortsche Diep), Langstengelig fonteinkruis (*Potamogeton praelongus*, Gouw, Omgelegde Eelderdiep, Grote Masloot).

10 Bert Storm wil aftreden als secretaris. Jasper wil wel secretaris worden, maar hij zal nog vragen of Eveline belangstelling heeft.

11 rondvraag.

- Bert Storm heeft een vraag over het digitaal archief van de notulen van het PHM. Helaas is zijn digitale archief van voor het najaar van 2002 verloren gegaan. Bert zou Jan de Rooij kunnen vragen. Iwona Meijer bij wetterskip Fryslan schijnt nog veel notulen te hebben. Reest en Wieden/waterschap Groot-Salland heeft ook nog veel notulen, ook van voor het digitale tijdperk. Bert klutman heeft de oude notulen ook.

- Bert Storm over Europese veiligheidsregels. Als je persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals een zwemvest) niet gebruikt en je gezondheid loopt hierdoor schade op (je verdrinkt bv. half), word je zelf aansprakelijk gesteld voor je eigen ziektekosten. Bert zal dit verder navragen bij zijn eigen arbo-dienst.
- digitaal fotoclubje: daar gebeurt nu niet zoveel mee. Vorige week hebben ze een vergadering gehad. Er zijn enkele mensen afgehaakt. Er is een start gemaakt met een uniforme database, maar deze is nog leeg.

- wetterskip Fryslan: wie weet waar de wolhandkrab voorkomt? Vooral in diepe wateren, meestal worden ze door ons PHM-ers weinig gevonden.

- wetterskip Fryslan: er is zeer waarschijnlijk een vacature voor anderhalf jaar macrofauna determineren. Als iemand een kandidaat weet, graag melden.

- wetterskip Fryslan: wat zijn de prijzen voor uitbesteden? Hier is een overzichtje van van de stowa (zie website STOWA).

Actielijst

Specialistendagen

2001-7	terugkomdag keverlarven	Barend van Maanen
2002-12	workshop Limoniidae	Hans Hop
2004-1	aandragen nieuwe specialistendagen	iedereen
2004-2	libellenlarven	Bert Storm & Barend
2004-3	Chironomus (+Orthocladius/Cricotopus)	Miek Farhani-Nooyen
Overig		
2002-3	Habitatvoorkeur Tanytarsus verzamelen	iedereen & Mieke Moeleker
2002-5	Wallbrink vragen om pisidiums	Bert Storm
2004-4	ringonderzoeksbeesten verzamelen (ca. 15-20 exx.)	Hans Hop

Verslag van Macro-invertebraten overleg -NAP

Opgemaakt door Myra Swarte / Ad Kuijpers

Datum bespreking 14 december 2004

Deelnemers

Yvonne Hondema, Ernst de Bokx – Het Waterlaboratorium; Saskia Wiersma – ZHEW; Matthijs Rutten – HH Delftland; Jan de Rooij – WS Rivierenland; Ron Brand, Cynthia vder Voore – WS Zeeuwse Eilanden; Ad Kuijpers – Aqualab; Ton v Haaren – AquaSense; Ronald Munts – Bureau Waardenburg; Eric Verlaan – HH Rijnland; Marianne Greijdanus – RIZA, afd.WIE; Myra Swarte – RIZA, afd. WILB; Pim Koelma – HH Holl. Noorderkwartier

Opening

Om 10.10 uur opent Marianne de vergadering en heet in het bijzonder Jan de Rooij en Cynthia van der Voore als nieuwe leden welkom. Marianne stelt voor om al het fusie nieuws buiten de vergadering te houden. Er zijn geen extra agendapunten.

Mededelingen

Vanwege de nieuwkomers een voorstelrondje met werkzaamheden

- Marianne: werkt aan het verwerken van macrofauna gegevens en de KRW en verzameld voor de macrofaunanieuwsmail: www.macrofauna.web-log.nl
- Jan: is hydrobiologisch medewerker en houdt zich bezig met de beoordeling van opp. water, van bemonstering tot en met rapportage. Het beheersgebied is uitgebreid en ligt nu tussen de Duitse grens, Rijn, Lek, Kinderdijk, Brab. Biesbosch en Maas.
- Eric: Het werkpakket wordt uitgebreid met de analyses van chlorofyl en bacteriologie. Hierdoor is er minder tijd voor alle hydrobiologische analyses.
- Ad: is groepsleider macro-invertebraten. In de toekomst komt de waterplanten analyse erbij.
- Ernst: werkt aan fyto- en zoöplankton en aan macro-invertebraten.
- Yvonne: bepaald naast macro-inv. en zoöplankton ook nog microcysteine, giardia en cryptosporidium.
- Cynthia: werkt sinds kort bij WSZE en doet de bemonstering en analyse van macro-invertebraten
- Ron: verteld dat ze een prachtig nieuw ruim gebouw hebben gekregen in Middelburg. Zijn werkzaamheden zijn uitgebreid door het nieuwe waterbeheersplan.
- Ton: werkt samen met 3 collega's aan macro-invertebraten projecten. Helaas gaat het Naardermeer project na 5 jaar stoppen.
- Ton: heeft ook een interessante website: <http://www.faunaeur.org>
Verder heeft Ton samen met Roelf Pot een website opgezet over exoten: www.wew.nu/exoten
- Saskia: neemt macro-invertebraten monsters en analyseert deze
- Mathijs: neemt macro-invertebraten monsters en analyseert deze gedeeltelijk zelf en besteed het overige uit. Daarnaast maakt hij vegetatie opnames.

Nieuwe literatuur

- Trichoptera Rond de kerst verschijnt de kokerjufferlarven tabel van Bert Higler bij de KNNV uitgeverij.
- Lauterbornia heft 51 is een speciale editie over Hydropsychie
- Hydracarina Ned. Faunistische mededelingen no.18 is een themanummer over de verspreiding van watermijten
- Crustacea Let op: in Lauterbornia heft 50, pag. 1-13, zit een aanvulling op heft 42 verschenen, Bestimmungsschlüssel der Süßwasser-Amphipoda.
- Hirudinea Het volgende nummer van Lauterbornia wordt een special over bloedzuigers.
- Mollusca Nederlandse fauna- deel 2, De Nederlands zoetwatermollusken is verschenen in een gewijzigde herdruk (dec 2004)
- Algemeen Ned. Faunistische mededelingen no.21 – Relatie macrofauna en natuurvriendelijke oevers in het rivierengebied door Martin Soesbergen
- Opgewarmd Nederland, Rolf Roos, uitg: stichting Natuurmedia
- Soorten van de habitatrichtlijn, KNNV, ISBN 90 5011 167
- Bio-indicatoren stehender Gewässer anhand adepfager Wasserkäfer (Coleoptera: Haliplidae, Noteridae, Dytiscidae),
Te bestellen bij: dr. jürgen schmidl, ag ökologie,

landschaft & naturschutz, institut für zoologie 1
universität erlangen-nürnberg
staudtstr. 5, D-91058 erlangen
jschmidl@bioform.de

Ad vraagt hoe andere labs bijhouden wanneer ze andere determinatieliteratuur zijn gaan gebruiken. Dit om te weten met welke literatuur de verschillende soorten zijn benoemd. Men gebruikt hiervoor een logboek, waarin nieuwe literatuur met motivatie en datum wordt vastgelegd. Ook kan je aan elk project de gebruikte literatuurlijst toevoegen. Verder kan je wijzigingen bijhouden in ecolims

Als bijhouden van je literatuur en bij te blijven werd genoemd lid te zijn van een overleg, meedoen aan ringonderzoek, abonnement op Lauterbornia, de blaadjes van EIS en last but not least de macrofaunanieuwsmail.

Ad meldt dat bij de cursus die Henk Vallenduuk recent bij Aqualab heeft gegeven duidelijk werd dat de Chironomus-tabel aangepast zou moeten worden.

Enkele soorten moeten worden toegevoegd en er moet iets vervangends komen voor de mandibel en mentum typen. Ook moet er nog wat getekend worden.

Henk wil de tabel het liefst in het engels uitgeven door Backhuys.

Nieuwe cursussen

Ton laat weten dat de nieuwe wantsentabel al ver gevorderd is. Zodra deze helemaal af is komt de cursus.....geduld.

Tjeerd-Harm is bezig met het organiseren van een Malacostraca cursus en een keverlarven cursus. Zodra hij meer weet, en de data bekend zijn zal hij de cursussen aankondigen in de macrofauna nieuwsmail. Wacht deze aankondigingen rustig af, en ga Tjeerd-Harm niet bestoken met mail en/of telefoon.

Bijzonder soorten

Eric: Unionicola minor met 15 nappen
Arrenurus bicuspidat tot weer aangetroffen na een lange tijd van afwezigheid.
Medicinale bloedzuiger in enkele vennen in West-Brabant

Ton: Cymathia rogenhoferi
Thyopsis cancellata
Arrenurus vire
Arrenurus robustus
Arrenurus mediorotundatus
Arrenurus geminus
Arrenurus force
Arrenurus scul
Neumania spinipes

Ad: Tanytarsus sylvaticus in bodemonsters van de Lange Vlieter

Myra: Corophium robustum in het Rijnstroomgebied
Zie ook www.trendsınwater.nl voor een gratis abonnement

Verslag + actiepunten vorig werkoverleg

Het verslag wordt goedgekeurd.

Ton neemt de actie over en zal de "Standaard-literatuurlijst voor determinatie van Nederlandse aquatische macro-invertebraten" als pdf op de website van www.wew.nu zetten. Zodra dit gerealiseerd is zal hij dat melden in de macrofaunanieuwsmail.

Actie: Ton

KaderRichtlijnWater

Het STOWA organiseert geregeld bijeenkomsten voor gebruikers. Zie www.stowa.nl

Wie is waar vertegenwoordigd

Digitale databasegroep:	Eric, Ad, Pim, Rianne, Mirjam
WEW autecologie:	Ton, Marianne
WEW exoten:	Ton, Marianne (agendalid)
Platform Hydrobiologische Medewerkers:	Jan de Rooij
WSMMA (slapend):	Ad, Ton, Marianne, Myra, Jan
Platform ecologisch herstel meren en plassen:	Marianne

Rondvraag

Ad:

Op 5 november jl. werd tijdens het groot RIZA Ringonderzoek Overleg te Amsterdam door Wilbert Vos medegedeeld dat het nog maar de vraag is of er voor volgend jaar nog een Ringonderzoek Macro-invertebraten wordt georganiseerd. De belangstelling voor dit Ringonderzoek is dermate gering dat het mogelijk niet langer als zinvol moet worden beschouwd. Vraag is hoe we de belangstelling kunnen doen toenemen.

Als gevolg van het grote aantal fusies van laboratoria, is het aantal potentiële kandidaten op "natuurlijke" wijze sterk gereduceerd. Het lijkt zinvol om bij de overgebleven potentiële kandidaten te benaderen en na te gaan wat de overwegingen zijn om niet aan het Ringonderzoek Macro-invertebraten deel te nemen. Vervolgens zou dan in de toekomst met opmerkingen/suggesties rekening gehouden kunnen worden. Mogelijk spelen zaken als financiën, periode van onderzoek, rapportagetermijn een rol.

Hierbij een oproep van de Werkgroep 'Macro-invertebraten-NAP' aan de organisatie van de Ringonderzoeken om het tij voor het Ringonderzoek Macro-invertebraten te keren.

Eric:

Nieuw telefoonnummer HH Rijnland afd. Hydrobiologie: 071-3063942

Na de lunch hebben we meegebrachte beestjes bekeken. Dat was erg plezierig.

Neem weer probleem beesten mee, kunnen we er samen naar kijken!

Einde macrofaunanieuwsmail 51